

LA DISSERTACIÓ FILOSÒFICA

La dissertació filosòfica és un dels procediments o tècniques bàsiques de l'activitat filosòfica, i constitueix un dels eixos bàsics d'aquest curs. Sense saber construir correctament una dissertació no podràs superar el curs. De fet, en tots els exàmens (tret d'alguna possible excepció) hi haurà una dissertació sense la qual serà gairebé impossible aprovar.

a) Definició de *dissertació filosòfica*?

Una dissertació és un escrit o discurs que disserta sobre algun tema. Segons l'Enciclopèdia Catalana, *dissertar* és “discórrer metòdicament sobre una matèria científica o artística”, i de manera més propera a la nostra definició, la Real Academia de la Lengua Española diu que *disertar* és “Razonar, discurrir detenida y metódicamente sobre alguna materia, bien para exponerla, bien para refutar opiniones ajenas”.

Aquestes definicions lingüístiques ens apropen a la que aquí ens interessa, ja que no estem parlant de *dissertació* “a seques”, sinó de *dissertació filosòfica*. En l'àmbit

de la filosofia, podem dir que la dissertació és **l'escrit o discurs amb la funció d'exposar una opinió pròpia fundada i raonada sobre un tema concret.**

Claus de la dissertació

- Una dissertació és l'exposició d'una opinió fundada i raonada sobre un tema concret.
- Expressar una opinió no és pas manifestar un mer parer.
- L'opinió que defenses ha de ser pròpia, no aliena.
- És important fonamentar la teva opinió en grans autors.
- La clau de tot plegat és una bona argumentació.

Abans de seguir, és important aturar-nos un moment per aclarir què és i què no és una dissertació. Hem dit que és l'exposició d'una opinió pròpia, de manera que convé també aclarir què és exactament una opinió. **Expressar una opinió**, en el context de la dissertació, és **radicalment diferent a expressar un parer**; el parer no es fonamenta, i tampoc no pretén objectivitat alguna, no té perquè estar basat en una argumentació: és simplement l'expressió d'un sentiment o una idea subjectiva. Per exemple la frase “m'agrada el teu vestit verd, és molt bonic” és un parer i no pas una opinió, almenys en el context d'una dissertació, ja que ni està fonamentada ni falta que fa. De la mateixa manera, són mers parers afirmacions del tipus “crec que Plató té raó” o “aquesta idea de Nietzsche és molt real” car com que aquestes afirmacions no van més enllà d'expressar un judici sense fonament, no estan construint opinió alguna. A l'hora de fer una dissertació filosòfica, manifestacions de parers tals com “m'agraden els vestits verds” o “Plató té raó” tenen el mateix valor: CAP. No us oblideu d'això, perquè jo no me n'oblidaré.

b) Opinió PROPIA i FUNDADA

En la definició de *dissertar* vam dir que era una **opinió pròpia fundada** i raonada sobre un tema concret. Que l'opinió sigui pròpia és important, si ens limitem a exposar el judici que Aristòtil o Nietzsche tenen sobre la filosofia de Sòcrates no estem articulant una dissertació sinó una senzilla exposició d'opinions alienes. Tampoc citar l'opinió del professor no és pas dissertar (i a més es nota massa). Però el fet de que es tracti de la teva pròpia opinió no vol dir que sigui teva de manera exclusiva: segur que hi ha d'altres persones que comparteixen la teva opinió, i si trobes opinions alienes que convergeixen amb la teva, aquesta queda reforçada (o també es pot dir “fonamentada”. Així, **fonamentar l'opinió** significa **citar autors, lectures, pel·lícules o notícies que coincideixen aproximadament amb la teva opinió**. També pots citar fonts per criticar-les en la teva dissertació però l'habitual és citar-les perquè et recolzin, ja que el que es busca és que la posició que estàs expressant es vegi reforçada. És important que la fonamentació no sigui massa pedant, és a dir, que no citis dotzenes de fonts només per citar sense gairebé venir al cas... això llastra molt la intel·ligibilitat de la dissertació i acaba semblant que no estàs expressant una opinió pròpia sinó un pastitx d'opinions alienes.

c) Opinió ARGUMENTADA

La fonamentació de l'opinió és rellevant però no tant com l'**argumentació**: aquest és l'element més important en la dissertació. Argumentar és donar les raons per les quals tens tal o qual opinió respecte el tema sobre el qual dissertes, i és el que diferencia una veritable opinió (el teu judici argumentat) d'un mer parer (el teu judici subjectiu i sense fonamentar).

Les regles de l'argumentació estan explicitades en molts manuals i anotacions (de fet és l'objecte d'estudi de la Lògica) però, per no aprofundir molt, podem dir que les regles de l'argumentació són regles naturalment conegudes per tots els éssers racionals: treure conclusions, establir paral·lelismes, etc.

Quan t'enfrontis a un tema de dissertació, hauries de començar preguntar-te: *¿quina és la meva opinió sobre aquest assumpte?* Una vegada que reflexions i tinguis clara la teva opinió, no t'has de precipitar pas a explicar-la (cauries en la mera exposició del teu parer), sinó que has de preguntar-te una segona pregunta, encara més important (perquè no sempre ens la fem): *¿per què opino el que opino?* La resposta a aquesta segona pregunta, sempre que sigui una resposta raonada i cabal, és l'argumentació de la dissertació.

A l'hora de dissertar sobre un tema donat pots tenir fonamentalment dos punts de vista bàsics: un contrari al tema enunciat i un altre favorable. Però és usual que en comptes de postures extremes tinguis opinions intermèdies, i de fet les posicions intermèdies permeten una major matisació en la dissertació. Però en qualsevol cas, tant si tens clara una postura extrema com sobretot si en tens una d'intermèdia **has de ser capaç d'analitzar els arguments a favor i en contra**, encara que després t'inclinis per una de les dues postures; això mostrarà una profunditat de criteri major que si només ataqués la postura sense sospesar els seus pros o si simplement et dediques a dir que estàs d'acord amb tot sense analitzar els elements més dèbils o criticables de l'opinió a la qual ets favorable. Si tu mateix treus a la llum els punts dèbils de la teva opinió, mostres que domines el tema i evites la crítica per part d'altres. Pensa que a la vida, quan algú té alguna cosa realment clara és perquè efectivament ha sospesat les opcions contraries i les ha descartades...tenir una cosa claríssima sense deixar lloc a d'altres possibilitats és un símptoma de gran ignorància.

El que se adelanta a confesar el defecto propio, cierra la boca a los demás; no es desprecio de sí mismo, sino heroica bizarría; y al contrario de la alabanza, en boca propia se ennoblece.

Baltasar Gracián

Per acabar aquesta part, pensa que quan hem diferenciat “parts” o “moments” de la dissertació, (especialment la fonamentació i l'argumentació), l'hem fet sobre tot a efectes analítics (és a dir, per estudiar ordenadament els elements que la componen). A l'hora de la veritat tot pot ser molt més dinàmic, i encara que es pot redactar cada part separada, normalment la mateixa argumentació pot incloure la fonamentació com part integrant; si ho penses té força sentit: els testimonis de grans pensadors sobre el problema poden afegir-se als teus propis arguments a favor o en contra de l'assumpte sobre el qual estàs dissertant. Però recorda: les cites i els testimonis d'autors coneguts són arguments seus, i no pas teus, de manera que poden recolzar la teva argumentació, però mai no la substitueixen: sempre el més important seran els teus propis arguments, recorda la definició de *dissertació*.

d) Esquema de la dissertació.

Una dissertació no deixa de ser un cas particular d'exposició d'uns continguts determinats. Hi ha multitud d'altres casos d'exposició de continguts: des de les redaccions escolars fins a les pel·lícules cinematogràfiques, passant per les lletres de la majoria de les cançons o els discursos orals dels polítics o les novel·les. I tots aquests casos d'exposicions de continguts tenen una cosa en comú: l'esquema. Si et fixes, veuràs que totes aquestes manifestacions tan diverses comencen amb una introducció a allò que es tractarà, continuen amb el desenvolupament del que es vol exposar i acaben amb una conclusió que tanca tot plegat

(anomenada “desenllaç” en el cas de narracions). Oi que et sona l'esquema INTRODUCCIÓ-DESENVOLUPAMENT-CONCLUSIÓ? Segur que al llarg dels teus anys com a estudiant te l'han ensenyat moltes vegades a diverses assignatures i aplicat a disciplines molt diferents. I a més, segur que si t'atures a pensar un moment t'adonaràs que efectivament es repeteix en tots els casos que hem esmentat abans.

Doncs bé, aquí no serem originals: la dissertació filosòfica segueix el mateix patró comú. Ara l'únic que cal afegir és com s'articulen els elements de la dissertació que hem estudiat fins ara dins aquest esquema general, i afegir un parell de detalls que acaben d'arrodonir la cosa. Podem sistematitzar-ho tot en una graella; suposem que hem de fer una dissertació sobre el tema X:

Part de la dissertació	Element	Pregunta a tractar	Explicació
INTRODUCCIÓ	Definició dels conceptes o termes rellevants	Què signifiquen els termes rellevants?	És usual començar aclarint el significat dels termes o conceptes rellevants implicats amb el problema X.
	Comprensió del problema	Què vol dir realment X ?	Es tracta d'enfocar el problema, d'explicar quin sentit té l'assumpte a tractar. En moltes ocasions, aquest pas implica decidir una entre varies possibilitats interpretatives.
DESENVOLUPAMENT	Construcció de l'opinió	Què opino sobre X?	D'acord amb la nostra definició, has de deixar clara la teva opinió sobre X.
	Fonamentació	Quins autors han mantingut opinions semblants sobre X i amb quins arguments?	Aquí es tracta de recolzar l'opinió pròpia mitjançant el reforç d'opinions semblants d'autors importants (normalment filòsofs coneguts).
	Argumentació	Per què opino el que opino?	Aquest és l'element clau de la dissertació, on has d'explicar les raons que et fan afirmar el que afirmes respecte al problema tractat. Aquí és on has de demostrar que no es tracta d'un mer parer o una opció capritxosa, sinó que tens autèntiques raons per opinar el que opines.
	Discussió	Quins <i>pros</i> i sobretot quins <i>contres</i> te la meua posició?	De manera lligada a l'argumentació estricta, convé sospesar els punts forts, i sobretot els febles. Això proporciona una profunditat de criteri molt més gran que si només et centres en el favorable a la teua opinió. A més adelantar-se a les crítiques és una manera d'evitar-les.
CONCLUSIÓ	Recapitulació	Què és el més important que hem dit?	De vegades (sobretot quan la dissertació ha estat llarga) convé recapitular i posar en relació els principals arguments aportats a favor de la nostra opinió dins la conclusió.
	Resposta	Amb tot plegat, quina és la resposta final al tema plantejat?	La conclusió ha d'intentar respondre o almenys aclarir la qüestió proposada i les seves implicacions respecte a la problemàtica general en la qual s'inscriu, en el pensament posterior, en el nostre present, etc.
	Projecció	Quins nous problemes filosòfics es deriven de la resposta?	Aquest és el lloc per assenyalar els nous problemes oberts a partir de la nostra reflexió, conseqüències no explorades, noves possibilitats de reflexió, etc.

Per acabar, cal insistir en que a l'hora de la veritat la dissertació ha de ser dinàmica; no cal seguir necessàriament tots els punts de l'esquema, i com ja he dit abans diversos elements de l'esquema poden integrar-se i elaborar-se alhora. Tot depèn de cada dissertació; per exemple, hi haurà casos en que sigui necessari començar definint els conceptes claus implicats en el problema i d'altres en els que tots el

conceptes siguin evidents i llavors no caldrà perdre el temps amb això. Hi haurà casos en els que convingui fer la recapitulació dels arguments a la conclusió i cassos en que fer-ho sigui repetitiu, etc.

II. EXEMPLES DE DISSERTACIONS

A continuació veurem quatre dissertacions diferents sobre el mateix tema “És pertinent l'ensenyament obligatori de la filosofia al batxillerat?”. La primera opinió és la més favorable, la quarta totalment desfavorable, la segona i tercera són posicions intermèdies. En llegir-les intenta reconèixer l'estructura i els elements de la dissertació que hem explicat, i fixa't en que efectivament segueixen l'esquema de manera general i variable. Es tracta només d'exemples il·lustratius de tot el que hem vist, i no pas de models que s'hagin d'imitar ni pel que fa a l'estructura ni a l'extensió.

1. Primera dissertació:

Podriem dir que la filosofia és una realitat natural a l'ésser humà, ja que ha acompanyat l'ésser humà des de gairebé sempre: des d'el moment en el qual l'home va començar a ser home i va renunciar al garrot i les arpes per solucionar els seus conflictes va néixer la filosofia: “¿què és el just i l'injust?” “¿com hem de viure a la tribu?” Quan l'home va descansar de perseguir a una presa o a una femella i es va asseure a contemplar el cel estrellat preguntant-se ¿què són els estels? ¿quin és el sentit de l'existència?...en aquest moment va néixer la filosofia.

Com va dir Plató la filosofia és una disciplina imprescindible per articular la capacitat de raonar de l'home, per a, en definitiva, convertir l'home en ésser humà i no pas en un simple animal. I encara que la filosofia no sigui una disciplina tan immediatament útil per un món com l'actual com d'altres més tecnològiques o amb una utilitat immediata (com ara les llengües estrangeres), treure la filosofia de l'Educació Secundària seria tant com tornar a la mentalitat de l'arpa i del garrot, tornar a embrutir-nos i oblidar que existeixen infinits mons possibles més enllà del que ens dicten els experts de torn, ja siguin sacerdots, científics o polítics.

El menyspreu a la filosofia és el menyspreu al que ens fa éssers humans, a la capacitat de la nostra ment de somiar i de solucionar problemes, és també el menyspreu al nostre anhel més profund: buscar un sentit al món i a la nostra pròpia vida.

2. Segona dissertació

Hem de reconèixer que la inclusió o no de la filosofia als programes de batxillerat és un problema, o com a mínim una decisió qüestionable. Podem i hem de preguntar-nos quin sentit té la filosofia en un món vertiginosament tecnificat com el nostre. Que no farien millor els alumnes a estudiar anglès, química o qualsevol matèria útil?

Alguns autors mostren la seva indignació contra l'utilitarisme que amaguen aquest tipus de qüestionaments, però ens agradi o no, vivim en una societat basada en la utilitat, on la recerca de rendiment és la tendència dominant, i tampoc no està clar que això no sigui positiu. Penso que la filosofia ha de seguir dins del sistema escolar, però ha d'assumir aquests canvis de mentalitat que la societat en general ja ha assumit; deu fer seva la crítica de Carl Marx al caràcter especulatiu i inútil de la filosofia idealista, *arremangarse* i començar a ser útil, començar a mostrar per a què serveix realment. Perquè potser sigui cert que actualment la filosofia al batxillerat no es massa útil, però també és cert que ben ho podria ser força.

En definitiva, el que caldria és que els actuals gestors del sistema educatiu i els professors de filosofia assumeixin aquest repte i trobin la manera d'articular les classes segons les utilitats reals de la filosofia, que són moltes; i si se senten incapaços d'això és millor que renunciïn al seu treball o que renunciem tots a la inclusió de la filosofia en els actuals pla d'estudis.

3. Tercera dissertació

Hi ha poques coses més òbvies a l'actual sistema educatiu que la necessitat de reformular el lloc de la filosofia dins d'aquest sistema. No nego que la filosofia com a joc de llenguatge i de la imaginació pot tenir

un paper en la formació de l'adolescent, com el pot tenir la pintura, la música o la papiroflèxia. El que és més que dubtós és que sigui de justícia que els alumnes hagin de cursar assignatures com aquestes de manera obligatòria en els nivells del batxillerat, i que comptin de manera obligatòria a la mitjana de les PAU. Si a això unim el fet de l'excessiu nombre d'hores lectives dedicades a les assignatures de filosofia, crec que es fa evident la necessitat de reformar el lloc d'aquestes matèries dins del programa d'estudis.

No podem enganyar a la comunitat educativa i no podem enganyar-nos a nosaltres mateixos; no ens podem dedicar a pronunciar frases grandiloqüents però buides com “la filosofia ensenya a ser lliure”, sobretot quan a l'alumne se li obliga a cursar l'assignatura; no podem dir “la filosofia ensenya a pensar” quan l'única cosa que fa la majoria dels alumnes en aquestes assignatures és memoritzar sistemes de creences cada qual més extravagant, i que a més a més es contradiuen entre si... això no és pensar, sinó desbarbar. La filosofia com assignatura optativa o com a activitat complementària podria ser atractiva a aquells alumnes que així ho considerin, fins i tot pot ajudar-los a l'hora de raonar i argumentar ordenadament i ensenyar-los a elaborar comentaris de text, resums, dissertacions, etc. però com a assignatura obligatòria amb una càrrega lectiva tan asfixiant com fins ara no només no serveix per res, sinó que tampoc permet que aquestes hores s'inverteixin en assignatures que objectivament ajudaran més als alumnes en els seus estudis universitaris.

Tenen raó els que afirmen que la filosofia és una disciplina enriquidora i que pot contribuir positivament a la formació dels joves, però no és pas l'assignatura salvadora de les ments immadures, sinó una matèria humanística més que pot ser interessant, però no es deuria imposar a tothom ni tenir el desorbitat pes específic pel còmput de la nota del Batxillerat i les PAU. És bonica...però no exagerem, no és la panacea.

4. Quarta dissertació

Si hi ha una cosa clara per a tots els que hem cursat estudis de batxillerat, és que les assignatures de filosofia no serveixen per res útil. Podem dubtar de la utilitat d'altres assignatures com la història o la literatura, però de la filosofia ningú no dubte: és completament inútil.

A molts se'ls omple la boca afirmant que la filosofia serveix per fer als homes més lliures, més savis i millors, però tal com bé va denunciar Nietzsche, realment hi ha algú més esclavitzat per prejudicis, més ignorant de les coses pràctiques i més superb que el filòsof tancat al seu món d'entelèquies i teories irreal? Vaig al metge quan el meu cos emmalalteix, al teatre quan vull divertir-me, al mecànic per arreglar el meu cotxe però... per a què es va al “filòsof”? ve't aquí l'evidència de la inutilitat de la filosofia.

Podem a anar encara més lluny: no només la filosofia no serveix per a res, cosa que ningú en el seu sa judici posarà en dubte -tret d'els qui s'enriqueixen amb el seu ensenyament- sinó que és profundament perjudicial per als alumnes adolescents: una persona madura, en escoltar les elucubracions dels filòsofs, somriu i les ignora com mers jocs intel·lectuals; però en el cas d'un adolescent, la seva ment encara en formació pot ser profundament danyada per la xerrameca filosòfica, ja que pot ser seduïda per l'aparença de saviesa amb la qual es disfressen els filòsofs i abandonar una veritable vocació professional com a biòleg, infermer o arquitecte darrere de les estèrils abstraccions dels filòsofs.

En definitiva, la filosofia ha de ser apartada del Sistema Educatiu car es tracta d'una disciplina totalment inútil, basada en la pedanteria i perillosa per a ments joves... i a més a més obsoleta: de la mateixa manera que no s'ensenya cavalcar un cavall perquè es va abandonar com a mitjà de transport fa anys, tampoc hauria d'ensenyar-se filosofia, una disciplina superada i inútil almenys des de Galileu.

FONTS

Dossier d'elaboració pròpia, fent servir materials obtinguts principalment de la web filosofeando.com, elaborats per Ildefonso Fernández Pruna.

També s'han utilitzat alguns materials de Purificación Miralles recollits al seu blog <http://puramiralles.nireblog.com/>